

ANN AMZER GOZ

Paourentez ha mizeriou ann dud diwar-meaz en Breiz, hag ispicial en Kerne hag en Leon, epad ar rouantelez coz.

Lennit, lennit an drâ-man, tud divar meaz, mar c'hellit gouzout pegen braz a oa dinèz hag paourentez euz ho tadou koz epad ann amzer gwechal pehini a zo hanvet gand tud ann noblanz ann amzer vad ; mad a oa, evit gwir, an amzer-ze evit an noblanç, mes n'hoa ket mad evid al labourerien douar.

Gwechal, gouzout a reas, ar baysanted n'ho oant ket mestr deus ho douar n'ha deus ho danved. Poania a reont epad ar bloas, gand mizer bras, gwisket o oant gand lien, ar goanv evel ann anw, hag o doa poan awalc'h da kaout eun tamic bara pe eun tamic iod da zibri goude ho doa peet ar gwiriou d'ar roue, ho lévé d'ann noblanç hag d'ar veleien.

Ann oll malheuriou a koueze en memes amzer divar ar paourkez labourer douar. Maz o oa eur brezel civil (hag en amzer-se a oa brezel civil tôt avad bepred) ar soudardet a dremene dre bandennadou braz var meaz ; laer a reont ebars ann tiez, draillet a oa ann eost gant'ho, lakat a reont ann tann en keriou ; a chetu a oa red ar paourkez paysan da vont da alluzenni e tam bara.

Kement-se a zo bed gwell e bep amzer dindan ar rouantelez, ha na-ve ket diez d'ha diskoueza d'eoc'h

dre vil merk skrivet ebars lewriou divar histor ann amzer-se.

Mes n'e kountint ket d'eoc'h an oll historiou-ze, rag ann dra-se a rafe eul leor ken vraz n'ho pefe ket amzer da lennit anezhan. Nemet eun histor a kountint d'eoc'h ; ann histor-ze, a m'eus lennet en eur lewr a zo bet skrivet en amzer - koz evit diskoueza penaoz a iae ann traou en Breiz-Izel. Hag c'heller kredi o oa memes tra en Franç oll.

Al leor-ze zo bet skrivet gant eur belek, ar chaloni Moreau, pehini o oa chaloni en eskopti Kemper, chetu tri c'hant bloas, hag en deus gwelllet dre e daoulagad ann oll traou en deus kounted d'eomp.

Chilaouit'-ta ar chaloni Moreau hag ar pez a lavar divar bouez ar vizer e Breiz-Izel epad ar brezel civil, galvet brezel eus ar Ligue, pa oa neuze Herry. pevar roue ar Franç.

« Ar bloaz ma oe sinet ar peoc'h en Breiz-Izel (1598), ann ed hag ann holl danvez boued a oa ken ker, ma vije goerzet ar muzur guiniz han-
vet *pipe* betec daou skoëd ha daou-ugent, hag ar
pipad segal, tregont scoëd, hag ann holl greun
all en proportion. Ar baourente, hag ann dienès,
hag ar vizer a oa braz, etouez ar bobl, ha kalz
braz adud a varvas gant ann naoun hag ar riou,
heb ma vije gallet sikour anezho, rag ar vizer a
oa dre holl, hag an dud a vrezel à flastre, a walle
hag a dane peb tra, war ar maës. Epad pevar
bloaz, d'ann neubeuta (1595-96-97-98), — ann
ter walen a gasti (les 3 fléaux) da lavaret eo

« ar brezel, ar vosenn, ar gernès hag al loened
« gouez, ez oent dichadennet war ar bobl paour
« en Breiz-Izel. Ar brezel a digasas da genta ar
« gernès war he lerc'h, ha goude ar vosenn (la
« peste), pehini a lakaas da vervel kazi holl
« kement na oant ket bet lazet gant ar soudar-
« ded barbar. Ann neubeud a ellas em saveteï a
« oa em guzet er c'hoajou hag er goaremmou
« lann, lec'h a vevent evel loened gouez, gant
« ieod, griziou louzou, ha mouar ha frouez all ar
« giz-ze. Na allent ket ober tan, pe e vijent bet
« dizoloet prim, hag e varvent du-man ha duhont,
« er c'hoajou, er parkou, hag en douveziou, lec'h
« a vije debret ho c'horfou gant ar bleizi. Hag
« ar bleizi a oa deut da veza ken boazet (accou-
« tumés) da debri kig christenien, ma attaquent
« dré-holl ann dud, war ann hentjou hag er
« parkou, epad seiz pe eiz vloas divezatoc'h, ha
« den abed na grede mui mont he unan en hent,
« pe d'he bark. Ar gragez hag ar vugale a vije
« rèd dastum anezho en tiez, ha prenna war-
« nezho, ha pa vije digorret ann nor, ar bleizi
« a deue da gerc'had anezho betec bars ann ti.
« Kalz a vragez a zo bet cavet e kichenn ho zi
« taget ha divouadet dre ho gouzouk, en kreiz
« an deiz.

« Epad ar gernès spontuz-ze, en meur a lec'h
« war ar maës, ann dud paour a lakaë da virvi
« war ann tan, evit debri, linad ha ieod, hag

« evel-se e astennent eun tammic ho buez. Darn
« all a debre had lin, ar pez e ra d'ho halen
« fleria, betec eiz ha dec kammed diout-ho ; ha
« goude, e teue ho c'horf holl da c'houeza ha da
« goenvi, hag e varvent hep-dale. Na vije kavet
« dre-holl, war ann hentjou ha bars ann douve-
« ziou, nemet tud marvet gant ann naoun, ha
« hanter debret gant ar bleizi, ha na vije
« douaret (enterré) den abed.

« Evel na oa ken nag oc'henn, na kezec, evit
« labourad an douar, ann dud a c'halle kaout eun
« tammic ed, en kér pe en eul lec'h-all bennag, a
« em stage, pa vije deut ann noz, oc'h eur c'har
« pe eun alar, evit ober labour ann oc'henn hag
« ar c'hezec, hag e hadent eur c'hornic douar,
« hag e pedent Doue da reï dezho ar peoc'h, evit
« gallout dastum anezhan, pa vije daro.

« Ar barouentez hag ann dienes vraz-ze war
« ar maës a oa kiriec ma oa ive parouentez ha
« dienès bars ar c'hériou, lec'h ma em dastume
« ar baourien a bep-tu. Mes evel na oa ket a voued
« a-walc'h evit ho maga, na tiez evit ho loja, ha
« na oant goloët nemet gant tammou pillou, e
« varvent eno ive gant ar riou hag ann naoun.
« Darn, evit tomman ho izili scornet, a em voute
« en teil tomm. Met ho c'horf a deue da goenvi
« (s'enfler) ha da veza melenn, hag e varvent
« ive, hep-dale.

« Imposubl ê d'inn lakad dre scrit ann holl
« miseriou ha traou eütus am eus bet gwelet en
« Kerne, epad ann amzer-ze ; kemerret a vefent
« evit fablennou ha gevier, ha na int nemet ar
« wirionez koulzgoude.

« Ar bleizi a oa deut da veza eur bedervet
« gwalenn (calamité) goude ar brezel, ar gernés
« hag ar vossenn. Komanset ho defoa dre daga
« (égorger) ha debri ann holl chass, war ar
« maës. Ann dud, o welet ho finesseou hag ho
« c'hrueldet, a oa deut da gredi na oant ket
« bleizi naturel, met soudarded maro, pere a oa
« ressuscitet en doare da vleizi, evit glac'har
« a re veo hag ar re varo, hag e lavarent anezho
« *tud-bleiz*. Darn all a grede ez oant sorcerrien.
« Al loened didruez-ze a garie dreist-holl ar
« vugale vihan, ha pa gavent eur vreg dougeres,
« e lamment war-nezhi hag e tigorent dez-hi he
« c'hoof, evit debri he bugel. Eur vreg dougerez
« euz a Kerfeunteun, o tont euz marc'had Kem-
« per, war-dro kreiz-deiz, a oe taget gant eur
« bleiz, e kichenn moguerou kér, tennet dezhi he
« bugel euz he c'hoof, ha debret kerkent.

« Pa oe grêt ar peoc'h, a oe digorret dorojou
« Kemper, ha neuze e teue ar bleizi en kér, ha
« bemnoz e vije attaquet ganthro tud, en kreiz ar
« ruiou.

« Ar vossenn a deuas neuze, hag a varvas

« ganthi kazi holl a re a oa bet lezet en buhez
« gant ar brezel, ar gernès hag ar bleizi.

« Kement-ze holl, a lavar ar chaloni Moreau,
« a oa c'hoarvezet a-berz Doue, evit kastian ann
« dud, ha dreist holl ann noblanz hag ar veleïen,
« pere a rene eur vuhez diroll. Ann dudchentil
« kazi holl, adalec ar-re huella betec ar-re izellan,
« a oa tud fall, goloët a dorfejou (crimes). Na
« reent neimet em vezvi, blasphemi Doue, em
« ganna, gwaska ha bazata ar paour-keaz kouer,
« hag em laza etrezho. Galloud e ran lavaret, en
« gwirionez, eme ar chaloni koz, em eus gwelet,
« epad tregont vloaz pe neubeutoc'h, ouspenn
« pemzec denchentill, hag euz ar-re huëlla, lazet
« gant tud-chentill all, en Kerne izel hep-ken,
« ha na gomzan ket c'hoaz euz ann dudchentil
« izel, nag euz ho mevelienn ha lakizienn. Ar
« veleïenn ive a oa gourmand, everrienn braz,
« merc'heterrien... en eur gir, tamm guelloc'h
« eget a re-all. (1) ».

Setu aze ar pez a lavar ar chaloni Moreau, war
stad Breiz-Izel, hag ispisiañ Kerne, indan ar roue

(1) Ar chaloni Moreau a gomz aman ispisiañ euz Kemper ha
Kerne, abalamour ma oa euz ar vro-ze ; mes ar mèmeus mizer,
ar mèmeus paourentez ha glac'har a oa o renn en Leon, hag en
Treguer, hag en Guened, hag en Breiz-Izel holl, lec'h ma oa la
Fontenelle ha calz a dudchentil all evel-t-han o c'hoari ho
diaoulou.

Herri Pevar, unan euz hon guella rouane koulzgoude, evit-han da veza merc'hetaér braz, evel Francès Kenta, evel Louis Trizec, Louis Pevarzec, Louis Pemzec, ha kals a rouanez all a Franz.

Pebeuz glac'har ha mizer, e touez ar bopl, pebeus disurz ha corruption, ha pegement a dorfejou, etouez ann noblaz hag ar veleïen, en amzer euzuz-se, hanvet c'hoaz gant eur rum tud a zo : *ann amzer goz vad !* Ah ! Doue hon miro da welet a-nevez ann amzer goz vad-ze !...

Gouzoud a red, ma zud kès, petra ez oa stad ha doare ann dud diwar ar maës, indan a rouané koz. Eur stad miserabl ha truezuz meurbet, na eo ket gwir ? Al labourer douar gwasket, mac'het, goadet ha kignet gant ar rouané, ann noblaz hag ann dud a iliz, pere holl a glaske ann doare da denna diouthan ar muian a arc'hant a vije gallet, — a oa stard ha kriz he gondition. Ha c'hoaz n'em eus gallet lavaret deoc'h nemet eun darn euz he vizeriou. Ha kement-ze a badas betec ar revolution vraaz 1789.

Ann dud diwar ar maës, al labourerien douar, a dle holl ar pez ez int hirio d'ar revolution 1789 ha d'ar Republik, a bere koulzgoude a ve lavaret dezhe bemdez kement a drouk. Dre ar revolusion 1789 ez int deut da veza, dirag all lezen, ingal d'ann aotronez ha d'ann dud ar muia pinvidic ha galloudec, hag hirio, mab eul labourer douar a c'hell dont da veza general arme, ministr, ha zoken president ar Republik. Ar Republik a ra reï diskadurès d'ann holl vugale, ha gant diskadurès vad ha furnez e c'haller em sevel d'ar c'hargou huella.

Ar Republic 1848 e deveus roët da bep-hini ar galloud da voti, da lavaret eo da reï he c'hir hag he ali war draou (sur les affaires) he vro, o reï he vouez evel ma kar, pa ve' electionou, ar pez na vije galvet da ober, araok, nemet ar-re binvidic. Hervez ma votet hag hervez ann dud da bere e roët ho mouez, en amzer electionou, e votet evit mad pe drouk ho pro hag oc'h hini oc'h-unan. Diwallit éta penaoz voti. Evit ho mad ha mad ar vro holl, hag hini ann dud diwár ar maës da gentan, ez eo red na rofeoc'h ket ho mouzeziou da henvel tud a zo enebourien d'ar Republik, ha na glaskont nemet hi zeurrel d'ann traon.

Mar deufe ar Republik da veza taolet d'an traon, — ar pez na gredan ket, — e vefe kerkent eur revolution ha me oar-vad brezel civil, evit gouzoud piou euz ar bonapartisted pe ann orleanisted a bigno war ann tron. Evel n'a eus nemet eun tron, hag emaint daou pe dri o c'hoanta pigna warnezhan, e vefe kann ha brezel da c'houzoud piou a vefe mestr.

Evit miret ar Republik, ez eo red voti bep-tro evit Republikaned, daoust d'ar pez a lavaro d'eoc'h he holl enebourienn, ar bonapartisted, ann noblaz hag ho mevelienn, lakizienn ha feurmerienn, hag ar veleïen ive, rag ann dud-ze holl na glaskont nemet guelet ar Republik o vont d'ann traon. Ha mar c'hoarvezfe ann dra-ze, e teufe a-nevez, siouaz ! gouarnamant ann noblaz hag ar veleïen, ha guelet oc'h eus evel ma zeo bet gwasket ha miserabl ar bobl, indan ar rouane koz, ann noblaz hag ar veleïen.

Dienès a zo hirio en holl vroïou euz ann Europ, mes ar Franz, indan ar Republik, ez eo c'hoaz ar vro lec'h ma zo ann neubeutan a vizer, hag en Pruss, en Bro-Saoz hag en kalz a vroïou all, a zo calz muioc'h a dienès hag a vizer.

Gouzout-a-rit holl a vezd d'ar pevar euz a vis here eun election vraz evit henvel a-nevez an deputed ; dek a vezd divar memes list, evit an departamant.

Ar monarchisted a labourant gand kals a nerz, hag a ient hag a teuont evel diaoulou evit gonnezit en election-se, rag gouzout mad a rint, ma na gounezont ket d'ann tol-man, e maint kollet d'a viskoaz.

Siouaz da Ian di var meaz, mar sillaou o komzou flour ha ma lak e bars ar voest billet ann noblaz ; rag ma ra kement-se, a ra e drouk e unan hag hini e bugale !

Gouarnamant ann noblaz ne ket affer d'omp-nhi, kredit ac'hənoun, nag hini ar beleien ken neu-beut.

Da genta, divar ar list kiniget gant ar monarchisted, pe seurt dud a velomp ? Kazi holl anezho a zo tud ann noblaz, lod anezho memes a zo c'hont pe markis, mar plij ganeoc'h, ha d'a genta a zo eun eskop, eskop Angers, an aoutrou Freppel, pehini ne ket ganet e Breiz, ha ne deus chomet d'hi viskoas.

N'hi, tud divar meaz, pere n'int na c'hont na markis, n'hon eus ket izoum da vont da glask aoutrouniez-vraz-se evit lakaat deputeed. Atao, hirio evel d'ann amzer koz, gouarnamant ann noblantz n'ha helfe ket ober eun dra benag vad evit al labourerien douar.

Allas ! mar c'helfe al labourerien a guechall n'em sevel deus o bez, bezit sur ha lavarfent d'al labourerien a hirio : « Diouallit da voti evit ann noblantz, « rag n'hi a n'euzomp bet dienez souezus pa oa « ann nobl' mistri var n-homp. Tollit evez da « zont sclavourien evel om bet-n-hi, lakeed dindan « treid ann noblantz hag ar veleien. Diouallit d'eus « ar revolutionou, ar brezel, hag ar malheuriou a « bep seurt evel a zo bet guell guechall, bep gwech « eo deut ar rouantelez d'a ben da commandi er « bro c'hall ! »

Sonjit mad var an drâ-man, va mignouned : ar monarchisted na laront ket pe dra a refont, mar teuont da gouneza. Vit bremann, guel a ve anezho ober bep seurt lazic da Ian divar meaz evit kaout e mouez ; rag, abaoue e deus roët ar Republik 1848 gwir da voti dar paysanted, evel d'ar real, tud ann noblantz a dlée mont alluzenni mouezou ar paysanted.

Mez mar teufent var-c'hoaz d'ha commandi e Franç, kredit evit gwir a ve tennet d'a kenta d'ar paysan e gwir da voti ; a piou ha ve goapeet neuze ? Ian divar meaz, pe hini a ve derc'hel egiz netra.

Ha ! va mignonned, pe hini ac'hanomp a vo paket gant ar laz-se, mar a digor mad he daoulagad ? Pehini a

raio gant e mouez sikour d'ann noblaz d'ha lakaad ar rouantelcz d'a zont an-dro ha d'ha ober eur revolution spontuz, gant pe hini a ve revinet ar vro ?

E bep barrez a zo tud a digemeront arc'hant gant ann nobl' evit ober vad evit-ho, en eur trompla ar payzantet. Be a zo ive journaliou bihan monarchist, ispicial *Courrier du Finistère*, ann *Union monarchique* hag ann *Ocean*, ha kalz a ré all, pere a digemeront ive arc'hant gant ann nobl' evit kounta bep seurt gaou mezuz a enep ar Republik.

Diouallomp deuz ar journaliou ha deuz an dud-se !

Ar Republik a zo ar gouarnamant ar guelloc'h evit ar paysanted. Gret e deuz, hag a raio da viskoaz pez a c'hello evit ho sikour. Hi deuz roët deomp galloud da voti. En e amzer a zo bet greet calz eus ann enhou vicinal. **Laked an deus hi ann-dro an ed eus ar brôiou-all d'a pea guiriou, pere a oa bet tennet gant ar monarchisted, setu pemp bloaz var-n-ugent.**

Ha cals a traou all e c'hellint lavar ouc'h-penn, divar ar poent-se. Nan, viskoas, en amzer ebet, n'ho deus bet eur gouarnamant hag e deus kemeret muia sourci deus ann dud a labouront douar hag e deus great muioc'h a vad evit-ho. Ar monarchisted hôunan na hellann ket lakaad d'a gwir ann enep.

Sonjit mad var ann dra-man, ar Republik ann d'eus lakeet ar paysan da beza coulz gant he mouez hag ar brassa aotrou euz an noblaz ; abalamour kement-se ann nobl a vefont atao enebourien d'ar Republik.

Chommomp' ta stard a tu ar Republik ar bevar deus a Miz here tosta. Loskomp ar re zo candidat ann noblaz en ho maneriou. Kassomp escop Angers d'ober e vicher a eskop d'ha Angers, ha goude kementse tud a Angers n'ho deus nemet da henvel anez-han deputed, mar plij d'ezho ; rag ni Vretonned na rafomp ket an dra-se. Votomp enep ar rouantelez, enep ann nobl, hag enep ar revolution ho deuz c'hoant d'ober, votomp evit candidat republiken, pere int tud honest, hag ho deuz prometed da labourad evit al labourerien douar, ha da zalc'ha ann urz vad hag ar peoc'h.

EUR LABOURER DOUAR.

